

A.A. Kluczek, *Primordia Romana. Mityczna przeszłość Rzymu i pamięć o niej w rzymskich numizmatach zaklęta*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019, ss. 561, ilustracje, tabele, mapy

Primordia Romana. Mityczna przeszłość Rzymu i pamięć o niej w rzymskich numizmatach zaklęta jest bardzo obszerną i zajmującą monografią poświęconą rzymskiej opowieści o początkach miasta przez pryzmat rzymskiej numizmatyki. Jej autorką jest A.A. Kluczek, znana ze swoich prac dotyczących rzymskiej numizmatyki¹. W *Primordia Romana* omawia emisje, które nawiązywały do opowieści o początkach miasta – od Eneasza i Romulusa, po kolejnych rzymskich królów. Ta tematyka nie była najbardziej popularna w rzymskim mennictwie. Przedstawienia z nią związane raczej rzadko gościły na monetach. Mimo to, a może właśnie dlatego temat jest ciekawy. Recenzowana praca składa się z czterech części: protoplaści Rzymian, założyciele Rzymu i najdawniejsza przeszłość rzymska w wyobrażeniach numizmatycznych; mityczne początki Rzymu w pryzmacie dziejów Imperium; w kręgu cnót i abstraktów oraz mennictwo rzymskie jako przestrzeń eksponowania prapoczątków Rzymian i ich wczesnej historii.

A.A. Kluczek nie przedstawia powstawania i rozwoju rzymskiej opowieści narodowej o początkach miasta i jego przodkach. Jest to założenie słuszne, bowiem najwcześniejsze zachowane opowieści o powstaniu miasta pochodzą dopiero z końca republiki. Nawet jeżeli mamy przechowane opowieści pochodzące ze wcześniejszych źródeł, to najczęściej znamy je za pośrednictwem późniejszych autorów – właśnie z czasów końca republiki czy cesarstwa. Większość analizowanych przez badaczkę emisji monetarnych powstało w czasach cesarstwa – wtedy, gdy wyobrażenia o początkach rzymskiej historii były zdominowane wizjami Wergiliusza czy Liwiusza. Oczywiście, specyfika źródeł sprawia, że przedstawienia i hasła nawiązujące do *primordia romana* były uproszczone i bardzo ogólne². O ile więc nie sposób na ich podstawie odtwarzać rzymskie wyobrażenia, to ciekawi, kiedy i dlaczego sięgano w mennictwie do tego typu odwołań.

W pierwszej części A.A. Kluczek ukazuje motywy obecne w rzymskim mennictwie, dotyczące powstania miasta i jego wczesnej historii. Badaczka

¹ A.A. Kluczek, 2006; 2009; 2012; 2013.

² Eadem, 2019, s. 20.

opowiada o ukazaniu w nim dziejów Eneasza (ucieczka z Troi, uratowanie Palladium, uratowanie Anchizesa i Askaniusza), Marsa i Rhei Sylwii, wilczy cy karmiącej Romulusa i Remusa lub samej wilczycy, Romulusa, porwaniu Sabine, Trapei, królach Rzymu (Tytus Tacjusz, Numa Pompiliusz, Ankus Marcjusz).

W drugiej części swojej pracy A.A. Kluczek porządkuje emisje w układzie chronologicznym – od monet bitych w okresie republiki aż po czasy chrześcijańskich cesarzy. Tak więc najpierw zajmuje się emisjami bitymi przez *tres viri monetales*, którzy wywodzili się z rodów, mających pretensje do pochodzenia od Trojańczyków albo od królów i którzy nawiązywali do tego. Przede wszystkim takie wyobrażenia pojawiały się w latach 130–100 p.n.e. i w drugiej połowie 1. wieku p.n.e. (s. 163–175). Potem badaczka ukazuje obecność nawiązań do początków Rzymu w czasach dynastii julijsko-klaudyjskiej, która swój rodowód wywodziła od Eneasza i Julusa (s. 176–190). Następnie zwraca uwagę na pewną popularność motywu wilczycy w mennictwie Flawiuszy (s. 191–205) oraz obecność przedstawień odwołujących się do początku Rzymu w czasach Antonina Piusa i Hadriana (s. 207–225), Filipa Araba (226–235), Waleriana i Galiena (s. 239–147), Karauzjusza (s. 248–254), Maksencjusza (s. 255–266), Konstancy Wielkiego i jego potomków (s. 267–276).

Trzecia część monografii dotyczy powiązań między legendami gloryfikującymi rzymskie cnoty a przedstawieniami nawiązującymi do rzymskich początków: *pietas* i Eneasza, *aeternitas* i wilczycy, *virtus* i Romulusa. Przedmiotem ostatniej części są wyobrażenia nawiązujące do *primordia romana* na specyficznej kategorii rzymskich numizmatów, jakimi są medaliony (s. 345–361), a także w mennictwie autonomicznym (s. 362–387), czy kontorniatkach (s. 397–408)³. W rozdziale tym poświęcono także miejsce kopiowaniu wcześniejszych przedstawień monetarnych (s. 388–396).

Recenzowana monografia jest pracą bardzo ciekawą. Ukazuje, jakie tematy oraz kiedy były wybierane w mennictwie. W przypadku emisji republikańskich emitenci monet zapewne chcieli umacniać własną pozycję, dzięki ukazaniu swoich związków z założycielami Rzymu, dawnymi monarchami. Część przedstawień ewidentnie było emitowanych przy okazji ludi saeculares, kolejnych rocznic powstania miasta (Antonin Pius czy Filip Arab). Nie było to jednak regułą, co – w związku z brakiem ich popularności – stanowi ciekawy głos w dyskusji na temat odpowiedzialnych za tematykę przedstawień obecnych w mennictwie.

Podkreślić należy, że praca zawiera wiele ilustracji, tabel oraz map, które ułatwiają śledzenie rozważań Autorki. Jasno tłumaczą one na przykład popularność pewnej tematyki przedstawień. I tak wystarczy zobaczyć mapkę miejsc, gdzie nawiązywano do postaci Eneasza w mennictwie autonomicznym, aby zaryzykować tezę, co stało za takim wyborem. Większość takich miejscowości

³ Kontarniaty są to tajemnicze brązowe lub miedziane emisje, przypominające medaliony, odróżniające się od nich wgłębiona obróbką pola. Na awersie ukazywano zazwyczaj cesarzy z czasów wczesnego cesarstwa albo intelektualistów. Prawdopodobnie emitowano je w późnym cesarstwie rzymskim.

znajdowało się blisko Morza Marmara, blisko Ilionu. Tak więc warto zaznaczyć się z tą pozycją, bowiem jest ona ciekawą rozprawą dotyczącą rzymskiego mennictwa.

Robert Suski*

* Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku; e-mail: r.suski@uwb.edu.pl; ORCID iD: 0000-0001-5227-2743

Bibliografia

- Kluczek A.A., 2006, *Studia nad propagandą polityczną w Cesarstwie Rzymskim (II–III w.)*, Toruń.
- Eadem, 2009, *Vndiqve Victores. Wizja rzymskiego władztwa nad światem w mennictwie złotego wieku Antoninów i doby kryzysu III wieku – studium porównawcze*, Katowice.
- Eadem, 2012, *Roma marmorea. W poszukiwaniu śladów działalności budowlanej cesarzy wojskowych*, Poznań.
- Eadem, 2013, *Roma marmorea” (235–284). Zapomniana epoka rzymskiego budownictwa*, Poznań.
- Eadem, 2019, *Primordia Romana. Mityczna przeszłość Rzymu i pamięć o niej w rzymskich numizmatach zaklęta*, Katowice.